Vesialueomistajain liitto VEALO ry
Sinikalliontie 10
02630 Espoo

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

31.1.2022

Maa- ja metsätalousvaliokunta

KALASTUKSESTA TENOJOEN VESISTÖSSÄ NORJAN KANSSA TEHDYN SOPIMUKSEN LAINSÄÄDÄNNÖN ALAAN KUULUVIEN MÄÄRÄYSTEN VOIMAANSAATTAMISESTA JA SOVELTAMISESTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA HE 30/2021 vp.

Arvoisat maa- ja metsätalousvaliokunnan jäsenet,

Vesialueomistajain liitto VEALO ry on hyvin tietoinen Tenojoen kalastuksen sääntelyn vaikeudesta ottaen huomioon perustuslain turvaaman yhdenvertaisuuden, asuinpaikan valinnanvapauden, omaisuuden suojan, saamelaisten aseman alkuperäiskansana, elinkeinon harjoittamisen vapauden ja vastuun ympäristöstä. Tenojoki on myös Suomen ja Norjan välinen rajajoki.

Kalastusoikeudesta

Oikeus kalastaa ja määrätä kalastuksesta kuuluu vesialueen omistajalle (KalL 5 §).

Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan vesialueen omistusoikeus kattaa myös kalastusoikeuden ja kalastusoikeus nauttii perustuslain takaamaa omaisuudensuojaa. Kalastusoikeudella ymmärretään suojattua valtaa harjoittaa kalastusta määrätyllä vesialueella. Kalastusoikeuteen on katsottu kuuluvan myös oikeus vesialueen kalakannan taloudelliseen hyväksikäyttöön ja oikeuden järjestää vesialueen käyttö ja hoito (PeVL 5/2017 vp., PeVL 58/2014 vp. s. 3, PeVL 8/2012 vp, s. 2/I, PeVL 20/2010 vp, s. 2/I, PeVL 8/1996 vp ja PeVL 13/1989 vp).

Kalastusoikeus on omaisuutta.

Tenojoen kalastuslupajärjestelmä

"Vuonna 1979 kalastussäännössä (3 §) annettiin asuinpaikkarajoitus (asuinpaikkaperiaate), jonka mukaan vain Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat kalastusoikeuden omistajat saivat käyttää pato ja verkkopyydyksiä. Kalastussäännön asuinpaikkarajoituksen seurauksena kaikkien ulkopaikkakuntalaisten

kalastusoikeuden omistajien omistusoikeuden sisältö tehtiin käytännössä tyhjäksi." (Kulkki, A-N. & Vitikainen A. 2009: Tenojoen kalastusoikeuksista sekä niihin kohdistuvien rajoitusten korvaamisesta. – Maanmittaus 84:2).

Tätä asuinpaikkaperiaatetta on vahvistettu kaikissa myöhemmissä kalastussäännöissä.

Vuodesta 2017 asuinpaikkaan perustuvia kalastuslupaluokkia on neljä; 1) Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat kalastusoikeuden haltijat, 2) muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat kalastusoikeuden haltijat, 3) Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat henkilöt ja 4) muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat henkilöt, jotka eivät ole kalastusoikeuden haltijoita (VN asetus 195/2017, Tenojoen vesistön kalastussääntö 2 §).

Vuoden 2017 Tenojoen vesistön kalastussäännön 5 §:ään lisättiin matkailukalastukseen myytävien kalastuslupien enimmäismäärä (nk. matkailulupakiintiö), joka jaetaan puoliksi Suomen ja Norjan kesken. Matkailukalastuslupien kokonaismäärä on 22000 kalastuslupavuorokautta, josta Suomen osuus on 11000 kalastuslupavuorokautta.

Kalastussäännössä (5.4 §) määrättiin lisäksi, että Suomessa myytävistä vuorokausiluvista enintään kolmasosan suuruinen kiintiö voidaan varata muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa asuville kalastusoikeuden haltijoille. Lukuna 1/3 vastaa 3666 kalastuslupavuorokautta.

Yhteenvetona toteamme, että Suomen valtio on ottanut itselleen oikeuden määrätä Tenojoen rajajokiosuuden Suomen puoleisesta kalastuksesta ja kalastusoikeuden haltijoiden omaisuuden käytöstä.

Muualla kuin Tenojokilaaksossa vakinaisesti asuvien kalastusoikeuden haltijoiden eriarvoinen kohtelu

Hallituksen esityksessä (30/2021 vp.) esitetään, että alle 18-vuotiaat paikalliset henkilöt saisivat yleisen paikkakuntalaisluvan (40 €/kalastuskausi) ilmaiseksi. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että Utsjoella, Inarissa ja Enontekiöllä kirjoilla olevat alle 18-vuotiaat henkilöt voisivat kalastaa kaikilla valtiolle kuuluvilla vesialueilla, mukaan lukien kotikunnassa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla lohen sekä taimenen nousualueilla, maksamalla ainoastaan 45 euron kalastonhoitomaksun,

> "*Muunlaista kalastusta kuin onkimista ja pilkkimistä harjoittavan 18-64- vuotiaan kalastajan on suoritettava valtiolle kalastonhoitomaksu. Kalastonhoitomaksu on 45 euroa kalenterivuodelta, 15 euroa seitsemältä vuorokaudelta ja 6 euroa vuorokaudelta.*" KalL 79.1 §)

Kalastuslain 10 §:ssä säädetään oikeudesta Ylä-Lapin kalastuslupaan. "*Henkilöllä, jonka kotikuntalain (201/1992) 2 §:ssä tarkoitettu kotikunta on Enontekiö, Inari tai Utsjoki, on oikeus saada Metsähallitukselta* ***korvauksetta lupa kalastukseen*** *edellä mainituissa kunnissa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla vesialueilla. Lupa on henkilökohtainen ja se annetaan enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.*" (1.

mom.) Eli kuka tahansa edellä mainituissa kunnissa asuva henkilö saa korvauksetta 3-vuotisen kalastusluvan valtion vesialueille.

"*Edellä 1 momentissa tarkoitettu lupa ei koske Teno-, Näätämö-, Tuuloma-, Paats- , Tornion- eikä Ounasjoen vesistöjen lohen eikä taimenen nousualueita. Näillä alueilla 1 momentissa tarkoitetulla henkilöllä on oikeus lunastaa Metsähallitukselta henkilökohtainen kausilupa, joka oikeuttaa Metsähallituksen asettamien lupaehtojen puitteissa viehekalastukseen henkilön kotikunnassa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla lohen sekä taimenen nousualueilla. Metsähallituksen kausiluvalle asettamat lupaehdot, joita ovat kalastajakohtaiset saaliskiintiöt, saaliin raportointivelvollisuus sekä muut yleiset ja lupa-aluekohtaiset kalastusrajoitukset, vahvistetaan kausiluvassa. Luvasta peritään maksu, jonka suuruudesta säädetään valtion maksuperustelaissa (150/1992) ja sen nojalla.* ***Alle 18-vuotiaille kausilupa on maksuton.***" (2. mom.)

Viitaten edelliseen, HE:n luvussa 7 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys on tarkasteltu lasten ja aikuisten asettamista eri asemaan (HE 30/2021, s. 10). Tarkastelun lopputulos oli, että "*lasten asettamiselle eri asemaan aikuisten kanssa on hyväksyttävä peruste eikä se näin ollen ole ristiriidassa perustuslain kanssa.*"

Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan tarkasteltu paikkakuntalaisten ja ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeuden haltijoiden yhdenvertaista kohtelua käytössä olevassa kalastuslupajärjestelmässä, joka on mittakaavassa kuitenkin useita kertaluokkia suurempi verrattuna lasten ja aikuisten yhdenvertaisuuteen.

Taulukko 1. Tenojoen vesistön kalastussääntö alkaen vuonna 2017. Taulukkoon on kirjattu eri kalastuslupaluokkiin kuuluvien ryhmien kalastuslupajärjestelmän mukaiset oikeudet.

	Paikkakuntalainen kalastusoikeuden haltija	**Ulkopaikkakuntalainen kalastusoikeuden haltija**	Paikkakuntalainen kalastusoikeudeton	Ulkopaikkakuntalainen kalastusoikeudeton
Kalastusoikeuden peruste	Asuinpaikka	Asuinpaikka	Asuinpaikka	Asuinpaikka
Kalastuskausi	1.6. – 20.8.	10.6. – 10.8.	1.6. – 20.8.	10.6. – 10.8.
Kalastusluvan käyttömahdollisuus	**80 vuorokautta miinus viikkorauhoitus = 69 vrk**	**0 - 1 vuorokausilupa /kalastuskausi (osuusluku 0,5)**	80 vuorokautta miinus viikkorauhoitus = 69 vrk	1 vuorokausilupa /kalastuskausi
Kalastuslupa	**Yleinen paikkakuntalaislupa**	**Erityinen kalastuslupakiintiö**	Paikkakuntalaisen vapakalastuslupa	Matkailulupakiintiö
		Maksimi 3 666 vuorokausilupaa (1/3)		Maksimi 7 332 vuorokausilupaa (2/3)
Kalastusluvan hinta	**40 € / kalastuskausi**	**venelupa 40-150 € / lupa rantalupa 25-150 € / lupa**	150 € / kalastuskausi 40 € / kalastuskausi (alle 18 v.)	venelupa 40-150 € / lupa rantalupa 25-150 € / lupa
Pyyntivälineet	**vapakalastus**	**vapakalastus**	vapakalastus	vapakalastus
	potkupato/mertapato			
	kulkutusverkko			
	seisova verkko			
	katiska			
	madekoukku jäältä			

Paikkakuntalainen kalastusoikeuden haltija ja ulkopaikkakuntalainen kalastusoikeuden haltija ovat keskenään täysin eriarvoisessa asemassa vertailtaessa kalastusvuorokausien lukumäärää, sallittuja pyyntivälineitä ja maksettavia lupamaksuja. Jopa kalastusoikeudeton paikkakuntalainen on paremmassa asemassa kuin ulkopaikkakuntalainen kalastusoikeuden haltija.

Maa- ja metsätalousministeriön teettämän selvityksen perusteella ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeuden haltijoiden osuus Tenojoen kalastusoikeudesta on 44 prosenttia (Luonnos hallituksen esityksestä / MMM lausuntopyyntö 13.11.2020 VN/15988/2020).

Tämä uusi tieto kärjistää entisestään kalastusoikeuden haltijoiden eriarvoista kohtelua, sillä Tenojoen kalastuksen voimaansaattamislain (41/2017) pykälässä 12 muodostetussa erityisessä kalastuslupakiintiössä piti huomioida ulkopaikkakuntalaisille kalastusoikeuden haltijoille kuuluva osuus alueen kalastusoikeuksista. 44 prosenttia Suomen 11000 kalastuslupavuorokaudesta on 4840 kalastuslupavuorokautta, joka on 1174 kalastuslupavuorokautta enemmän kuin nykyinen 1/3-kiintiö (3666 kalastuslupavuorokautta).

Lakimuutokseen liittyvät pykäläkohtaiset kommentit

5 Säännöskohtaiset perustelut

12.3 § Hallituksen esityksessä 12 §:n 3 momenttia muutettaisiin siten, että voimaansaattamislakiin tarkennetaan ulkopaikkakuntalaisen kalastusoikeuden haltijan omistusosuutensa määrän ja osuuslukujen raja-arvoja, joiden perusteella hän voi ostaa kalastuslupavuorokausia.

Tämä tarkoittaa sitä, että maa- ja metsätalousministeriön asetuksella säädetään erityisen kalastuslupakiintiön vuorokausilupien määrästä (0 – 3 666) (12.1 §).

Aikaisemmin luvan myyjälle delegoitu valta määrittää osakasluettelon perusteella kerroin, joka mukaan oikeus lupaan määräytyi, siirretään nyt toimeenpanolakiin **ilman perusteluja, pelkin selityksin**.

Kalastuksen järjestäminen kuluu kalastusoikeuden ydinalueeseen. Julkinen valta päättää tällä hetkellä ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeuden haltijoiden kalastuksen järjestämisestä, eivät he itse.

12.6 § "*Lupien jakautumisesta, niiden ostoon oikeuttavasta kalastusoikeuden määrästä ja varaamattomien erityiseen kalastuslupakiintiöön kuuluvien lupien vapautumisesta ostettavaksi matkailulupakiintiöön voidaan antaa tarkempia säännöksiä maa- ja metsätalousministeriön asetuksella, jos lupien kysyntään ja tarjontaan vaikuttavissa tekijöissä tapahtuu vallitsevaan tilanteeseen nähden sellaisia muutoksia, jotka vaikuttavat erityisen lupakiintiön tasapuoliseen käyttöön.* (HE 30/2021, 12.6 §, s. 13)".

Ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeuden haltijoiden tulee voida itse päättää, käyttävätkö he osuutensa erityisestä kalastuslupakiintiöstä kokonaan, osittain tai jättävät käyttämättä.

Tämä päätös voi olla seurausta esimerkiksi tiedoista lohen nousun runsaudesta. Olisi todella omituista, jos kalastusoikeuden haltijat esimerkiksi rajoittaisivat vapaaehtoisesti omaa kalastustaan suojellakseen Tenojoen lohikantaa (PeL 20 §), ja näin tehdessään heidän omalla päätöksellään käyttämättä jättämät luvat palautuisivat matkailulupakiintiön, josta ne myytäisiin kalastusmatkailijoille.

Erityiseen kalastuslupakiintiöön sisältyvät kalastusluvat ovat erityisesti tarkoitettu ulkopaikkakuntalaisille kalastusoikeuden haltijoille (12.2 §), joiden kalastusoikeus perustuu kiinteistönomistukseen Tenojokilaaksossa. Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella ei voida siirtää varaamattomia erityiseen kalastuslupakiintiöön kuuluvia lupia myytäväksi matkailulupakiintiössä.

Erityisen kalastuslupakiintiön lupien siirtäminen matkailulupakiintiöön on pakkolunastusta vastaava toimi, jossa kalastuslupia siirretään kalastusoikeuden haltijalta (vesialueen omistaja) myytäväksi kalastusturistille.

7 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

"*Nyt ehdotetun muutoksen tarkoituksena olisi täsmentää erityisen kalastuslupakiintiön käyttöä siten, että paikkakuntalaisilta kiinteistönomistajilta vuokratulla kalastusoikeudella ei jatkossa pystyisi hankkimaan kalastuslupaa erityislupakiintiöstä. Sääntelyllä pyrittäisiin turvaamaan jo valmiiksi heikkojen kalavarojen (Tenojoen lohikannat) kestävä käyttö ja hyödyntäminen, ja varmistettaisiin, että ulkopaikkakuntalaisten kiinteistönomistajien kalastusoikeutta omistavien henkilöiden asemaa suojaavan perustuslain 15 §:n omaisuudensuoja säilyisi koskemattomana* (HE 30/2021, s. 10)."

Perustuslakivaliokunta (PeVL 13/1989) on jo aikaisemmin todennut, että Tenojokisopimus ja siihen liittyvä kalastussääntö on johtanut omistuksen merkityksettömyyteen. Tälläkään voimaansaattamislailla ei turvata ulkopaikkakuntalaisten kiinteistönomistajien kalastusoikeutta, koska esitetyistä muutoksista huolimatta kyseessä on edelleen asuinpaikkaan sidottu kalastuslupajärjestelmä, ei kalastusoikeuteen perustuva kalastuslupajärjestelmä.

"*Erityisen lupakiintiön käytön salliminen vain niille kalastusoikeuden haltijoille, joille se on Tenojoen kalastussäännössä tarkoituksenmukaisesti osoitettu, on suojeltavana olevan lohikannan turvaamisen kannalta sellainen tärkeä yhteiskunnallinen tarve, jota voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä perusteena tarkoituksenlaiselle omaisuuden suojaamiselle (HE 30/2021, s. 11).*"

On mielenkiintoista, että ulkopaikkakuntalaisille kiinteistönomistajille sälytetään "tärkeä yhteiskunnallinen tarve" Tenojoen lohikannan suojelemiseksi, mutta saman aikaisesti yleisellä paikkakuntalaisluvalla ja paikkakuntalaisen vapakalastusluvalla voidaan ilman mitään saalisrajoituksia kalastaa lohta. Kaiken lisäksi voimaansaattamislaki mahdollistaisi ulkopaikkakuntalaisille kiinteistönomistajille korvamerkityn erityisen pyyntilupakiintiön käyttämättömien kalastuslupien siirtämisen matkailukalastuslupakiintiöön.

"*Perustuslakivaliokunnan käytännössä on useammankin kerran käsitelty ympäristövastuusäännöksen suhdetta erityisesti omaisuudensuojaan ja katsottu, että perustuslain ympäristösäännöksellä ei perusteta yksilöittäin todennettavissa olevia velvoitteita ja että se ei muodostu erilliseksi perusteeksi kohdistaa omistajiin erityisesti ulottuvia sietämisvelvoitteita.*" (Kohta 4.2.15 Vastuu ympäristöstä (20 §), Lainkirjoittajan opas, Finlex)

Esitys

Esitämme, että mikäli Tenojoen vesistön lohikannasta oltaisiin todellakin huolissaan, niin silloin huomion pitäisi kiinnittyä saaliiksi pyydettyjen lohien lukumäärän säätelyyn saaliskiintiöillä, eikä kalastusvuorokausilla.

Esitämme, että maa- ja metsätalousvaliokunnan mietinnössä/lausunnossa kiinnitettäisiin huomiota ulkopaikkakuntalaisten ja paikkakuntalaisten kalastusoikeuden haltijoiden eriarvoiseen kohteluun koskien kalastusoikeuden käyttämisen mahdollisuus.

Esitämme, että maa- ja metsätalousvaliokunta liittäisi mietintöönsä/lausuntoonsa ponnen, jonka mukaisesti maa- ja metsätalousministeriön tulisi pikaisesti selvittää kaikkien tahojen kalastusoikeuksien osuuksien suuruusluokat oikeudenmukaisemman päätöksenteon pohjaksi; valtio (osuus 3 – 33 prosenttia eri lähteiden perusteella), Tenojoen vesistön jokilaaksossa vakituisesti asuvat kalastusoikeuksien haltijat, ulkokuntalaiset kalastusoikeuksien haltijat (44 %, Luonnos hallituksen esityksestä / MMM lausuntopyyntö 13.11.2020 VN/15988/2020), yksityiset vesialueiden omistajat, erityisperusteiset kalastusetuudet ja muut lailliset perusteet kalastusoikeudelle.

Esitämme myös, että maa- ja metsätalousvaliokunta tekisi aloitteen Tenojoen kalastusoikeuksien järjestämiseksi omistukseen perustuvien kalastusoikeuksien mukaisesti, kuten muualla Suomessa.

VESIALUEOMISTAJAIN LIITTO VEALO RY

Reima Räty
puheenjohtaja

Juha-Pekka Ripatti
toiminnanjohtaja (FM, biologi)